

Dr. Nádasi Béla – Sztodola Tibor

A magyar büntetés-végrehajtás terrorcselekményi fenyegetettsége

Az Amerikai Egyesült Államokat 2001. szeptember 11-én ért terrortámadás, valamint az Európai Unióhoz való csatlakozás egyértelművé tette, hogy az új biztonsági kihívásokra, új válaszokat kell adni. Ha a körülmények, hangsúlyok változnak, nekünk is követni kell ezeket a változásokat. A terrorcselekmény témakörét – túl komplex lévén – mi kizárólag büntetés-végrehajtási aspektusból vizsgáljuk jelen írásunkban, és ezen belül is az eddigi tapasztalatokat figyelembe véve taglaljuk a kérdéskört. Ezen cikkünket is vitaindítónak szánjuk, remélve, hogy más biztonsági szakemberek is tollat ragadnak, és megosztják velünk, valamint a folyóirat olvasóival véleményüket. Az együtt gondolkodás kreatívabbá teszi az embert, és a XXI. század büntetés-végrehajtásának kreatív emberekre van szüksége.

A büntetés-végrehajtás terrorfenyegetettségét tárgyalva nem tudjuk megkerülni a terrorcselekmény fogalmának meghatározását. A rendelkezésre álló ismeretek alapján órákig lehetne sorolni a különböző irányokból közelítő definíciókat, azonban büntetés-végrehajtási szakmai szempontok alapján kiindulópontunk csakis a Büntető Törvénykönyv (1978. évi IV. törvény) lehet.

Terrorcselekmény

261. § (1) Aki abból a célból, hogy

a) állami szervet, más államot, nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön,

b) a lakosságot megfélemlítse,

c) más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetőleg nemzetközi szervezet működését megzavarja,

a (9) bekezdésben meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el, büntett miatt tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az a) pontban meghatározott célból jelentős anyagi javakat kerít hatalmába, és azok sértetlenül hagyását vagy visszaadását állami szervhez vagy nemzetközi szervezethez intézett követelés teljesítésétől teszi függővé.

(3) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki

a) az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt abbahagyja, mielőtt abból súlyos következmény származott volna, és

b) aki tevékenységét a hatóság előtt felfedi,

ha ezzel közreműködik a bűncselekmény következményeinek megakadályozásában vagy enyhítésében, további elkövetők felderítésében, illetve további bűncselekmények megakadályozásában.

(4) Aki az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, büntett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő.

(5) Aki az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott büntettnak terrorista csoportban történő elkövetésére felhív, ajánlkozik, vállalkozik, a közös elkövetésben megállapodik, vagy az elkövetés elősegítése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, ahhoz anyagi eszközöket szolgáltat vagy gyűjt, illetőleg a terrorista csoport tevékenységét egyéb módon támogatja, büntetett követ el, és öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Az (5) bekezdésben meghatározott bűncselekmény miatt nem büntethető, aki a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

(7) Aki az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésével fenyeget, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(8) Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy terrorcselekmény elkövetése készül, és erről a hatóságnak, mihelyt teheti, jelentést nem tesz, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(9) E § alkalmazásában

a) személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekmény az emberölés [166. § (1) és (2) bek.], a testi sértés [170. § (1)-(5) bek.], a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés [171. § (3) bek.], a személyi szabadság megsértése (175. §), az emberrablás (175/A. §), a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény [184. § (1) és (2) bek.], a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése [185. § (1) és (2) bek.], a hivatalos személy elleni erőszak (229. §), a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (230. §), a hivatalos személy támogatója elleni erőszak (231. §), a nemzetközileg védett személy elleni erőszak (232. §), a közveszély-okozás [259. § (1)-(3) bek.], a közérdekű üzem működésének megzavarása [260. § (1) és (2) bek.], a légitársaság, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése (262. §), a robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés (263. §), a lőfegyverrel vagy löszerezettel visszaélés [263/A. § (1)-(3) bek.], a fegyvercsempészet (263/B. §), a radioaktív anyaggal visszaélés [264. § (1)-(3) bek.], a nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés [264/C. § (1)-(3) bek.], a számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény (300/C. §), a rongálás (324. §) és a rablás (321. §),

b) terrorista csoport: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja az (1)-(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmények elkövetése.

A terrorcselekmény törvényi tényállása – az elmúlt időszak eseményei miatt felgyorsult nemzetközi jogalkotásra visszavezethetően – többszöri módosuláson ment keresztül. Megalkotásakor a jogalkotó a New Yorkban az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 52. ülészakán 1997. december 15-én elfogadott, A robbantásos terrorizmus visszaszorításáról szóló egyezményben, illetve az 54. ülészakon 1999. december 9-én elfogadott, A terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló egyezményben foglaltakra is figyelemmel volt. A törvényi tényállásra döntő hatással mégis az Európai Unió Tanácsa által 2002. június 13-án elfogadott, a terrorizmus elleni küzdelemlről hozott keretszabályozásban (a továbbiakban: Kerethatározat) foglaltak érvényesültek.

A 2003. évi II. tv. a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról (a továbbiakban: Novella) 15. §-a a Kerethatározatban foglalt elvárásoknak megfelelően fogalmazta meg a 2003. március 1-jétől hatályos új törvényi tényállást. A rendelkezésre álló szöveg elemzése alapján az alábbi megállapításokat tehetjük.

A bűncselekmény jogi tárgya az államok – nem csak a magyar állam –, állami szervek, nemzetközi szervezetek kényszermentes cselekvéséhez fűződő társadalmi érdek, valamint a lakosság háborítatlan életfeltételei, továbbá a személyek szabadsága és az anyagi javak sértetlenségének biztosítása.

Az elkövetési magatartások körébe a (9) bekezdésben felsorolt bűncselekményeket megvalósító cselekmények tartoznak, feltéve, ha az (1) bekezdés a)-c) pontjaiban meghatározott célok elérése érdekében történik a végrehajtásuk. A miniszteri indoklásból kitűnően „a célzat az, amely a terrorcselekményt a (9) bekezdésben felsorolt egyes bűncselekményektől elhatárolja, ezért azokkal az alaki halmazat csupán látszólagos”.

A (2) bekezdés önálló elkövetési magatartása a terrorista célból, jelentős anyagi javak hatalomba kerítése. Ez az elkövetési magatartás magába foglalja az elkövető által az anyagi javak feletti ellenőrzés megszerzését, és más személyeknek (természetes vagy jogi személy) az anyagi javakhoz hozzáférése kizártságát. Az anyagi javak akkor minősülnek jelentősnek, ha azok nagy értékűek (2 millió forint felettiék). A vagyontárgy társadalmi, gazdasági, eszmeiséget hordozó értéke is meghatározó lehet, és az előző értékhatárhoz képest eltérő értékelést nyerhet. Ha a követelés címzettje nem állami szerv vagy nemzetközi szervezet, akkor a cselekmény zsarolásként vagy kényszerítésként értékelendő. E tényállás elkövetési magatartása az, hogy elkövető az (1) bekezdésben felsorolt valamely cél elérése érdekében hatalmába kerített anyagi javak felett rendelkezve, valamilyen követelést támaszt az állami szerv vagy nemzetközi szerv felé, és a javak visszaadását vagy érintetlenül hagyását ennek teljesítésétől teszi függővé. Kísérlet akkor valósul meg, ha az anyagi javak célzatos hatalomba kerítése megkezdődött. Befejezetté válik, ha az állami szervhez vagy nemzetközi szervezethez a követelés megérkezik, vagy azt nyilvánosságra hozzák.

A bűncselekmény kísérleti szakba akkor lép, ha az elkövető az a), b), és c) pontban meghatározott célok elérése érdekében a (9) bekezdésben meghatározott vala-

mely bűncselekmény (eszközselekmény) véghezvitelét megkezdi, de nem fejezi be. Ha az ott felsorolt törvényi tényállások bármelyike az említett célból hiánytalanul megvalósul, a terrorcselekmény befejezetté válik.

A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. Társtettesek mindazok, akik a céltat elérése érdekében az eszközselekmény tényállását egymás tevékenységéről tudva, közösen valósítják meg. A cselekmény céltatosságából következik, hogy csak egyenes szándékkal valósítható meg.

A korlátlan enyhítés lehetőségét az új szabályozás is fenntartotta annak az elkövetőnek a számára, aki a terrorcselekményt abbahagyja. Az abbahagyás megállapíthatóságát nem zárja ki, ha az elkövetőt arra külső körülmény, vagy más személy magatartása készítette, mert a törvény az önkéntességet nem kívánja meg. A terrorcselekmény elkövetőjének javára a cselekmény súlyosabb következmények nélküli abbahagyása akkor is megállapítható, ha a hatóság tagjaival folytatott tárgyalás eredményeként következett be (BH. 1993/597.). Ennek fényében különös jelentőséggel bírhat a túsztárgyalók kiképzése és folyamatos továbbképzése. Együttes feltétel, hogy a már megvalósított magatartásból súlyos következmény még ne származzon, ugyanakkor a törvény a következmények megakadályozása, elhárítása, a felderítés valamint további bűncselekmények megakadályozása érdekében aktív elkövetői együttműködést is megkövetel. A korlátlan enyhítés lehetősége a fenti feltételek fennállása esetén kítőnő lehetőséget kínál a tragikus végkiíjet elhárításához.

A terrorcselekmény kiemelkedő tárgyi súlya indokolja, hogy annak előkészületét is büntetni rendeli a törvény a (4) bekezdés szerint mind az (1) mind, pedig a (2) bekezdés szerinti magatartásokra nézve. A cselekmény kísérleti szakba kerül a (9) bekezdésben felsorolt bűncselekmények céltatos megvalósításának megkezdésével, az anyagi javak hatalomba kerítésével. A (2) bekezdésben írt cselekmény a követelés közlésével befejezett.

Az (5) bekezdés egyrészt sui generis előkészületi bűncselekmény törvényi tényállását adja, másrésztől büntetni rendeli a terrorista csoport tevékenységének bármilyen támogatását, ideértve anyagi javak szolgáltatását, gyűjtését is. A terrorista csoport fogalmát a (9) bekezdés b) pontja határozza meg a Kerethatározat 2. Cikkében foglaltaknak megfelelően. A (3) bekezdésben írt korlátlan enyhítés lehetőségét meghaladóan a (6) bekezdés büntethetőséget kizáró okot fogalmaz meg. Célja, hogy a terrorcsoportban részvétel elkövetőjét – büntetlenség kilátásba helyezésével – a cselekmény hatáság előtti feltárára ösztönözze.

A (7) bekezdés a terrorcselekmény elkövetésével való pusztta fenyegetést is büntetni rendeli, eleget téve ezáltal a kerethatározat 1. Cikke 1. bekezdésének i) pontjában megfogalmazott elvárásoknak. A fenyegetés címzettje bárki lehet az (1) és a (2) bekezdés céltataiban megjelöltek közül, de lehet a név szerint meg nem jelölhető alanyok meghatározott köre, vagy általában maga a nagy nyilvánosság is. A feljelentési kötelezettség csak az előkészületi szakban lévő bűncselekményre vonatkozhat.

A terrorcselekmény megelőzése közérdek, erre tekintettel a (8) bekezdés feljelentési kötelezettséget ír elő, mely mentesség nélkül mindenkit terhel feltéve, hogy tudomása a készülő terrorcselekményről hitelt érdemlő.

A (9) bekezdés azokat az eszközcselekményeket sorolja fel, amelyek a személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos magatartások, s amelyek az (1) és (2) bekezdésben felsorolt célok elérése érdekében válnak terrorcselekménnyé.

Összességében megállapítható, hogy a módosítás kibővítette a büntetni kívánt lehetséges magatartások körét, és a Kerethatározatban foglalt elvárásoknak megfelelően a politikai terrorizmus elleni hatékony és egységes fellépés irányába mozdult el.

A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény (a továbbiakban: Szervezeti törvény) 22. § (3) bekezdés c) pontja szerint, ha más eszköz nem vezet eredményre, lőfegyver használható „a közveszélyokozás, a terrorcselekmény vagy a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése bűncselekményének megakadályozására vagy megszakítására. Kizártnak tartjuk, hogy a Btk. hatályos szövegében szereplő terrorcselekmény minden elkövetési magatartása esetén, ultima ratioként alkalmazható lenne lőfegyver. Ennélfogva szükségét érezzük a Szervezeti törvény módosításának, a Btk-ban szereplő tényállás szellemének megfelelően.

Alapvetés

Fontos feladat a motivációs háttér felderítése, vagyis az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben a terrorcselekményeket kiváltható okok feltérképezése. Ilyenek lehetnek az egyéni körülményekkel összefüggésben a negatív börtönhatások, a kapcsolattartásban bekövetkezett kedvezőtlen változások és a felgyülemlett problémák miatti végső elkeseredés. Az ilyen hatások következményeiként a fogvatartott, terrorcselekmény elkövetésével próbálhatja kikényszeríteni vélt vagy valós igazát, illetve végső esetben elhagyni az intézetet. Megelőzőként célszerű a fogvatartottak kapcsolattartásait, illetve a hangulatukban beálló változásokat jobban figyelemmel kísérni, probléma esetén a feszültséget oldani. Ez nyilvánvalóan többlet idő és energia ráfordítást igényel, de hosszú távon kifizetődik. Fontos a fogvatartottal közvetlenül foglalkozó, különböző szakterületek közötti együttműködés, információáramlás és koordináció. Hatékony megelőzés csak jó csapatmunkával érhető el.

A másik ilyen tényező lehet a börtönviszonyokkal való elégedetlenség. A fogvatartottak sérelmezhetik a munkáltatással kapcsolatos lehetőségeket, az elhelyezési körülményeket, az ételmezés minőségét, a személyi állomány bánásmódját. Itt fő feladatunk a megelőzésben a jogszabályok maradéktalan betartása és betartatása. A fogvatartottak problémáit kezelni kell, így sok nehézség csírájában megoldható. Lehetséges megoldás olyan fórumok kialakítása, ahol a fogvatartottak elmondhatják a problémáikat, és az intézet vezetése még időben reagálhat a felvetésekre.

Igény merülhet fel a fogvatartottak részéről a jogi helyzetükkel kapcsolatos követelések megfogalmazása is. Terrorcselekmények elkövetésével olyan engedmények megadására kívánják kényszeríteni a jogszabályok megváltoztatására hatáskörrel bíró szervezetet vagy személyeket, amelyek révén kedvezőbb helyzetbe kerülhetnek. A prevenció érdekében az információk gyűjtése, elemzése, a krízisre utaló jelek figyelése komoly lépéselőnyt biztosíthat. Ezek észlelése esetén az események elé kell menni, a fogvatartottakat a törvényes lehetőségekről fel kell világosítani, és a helyes út követéséről meg kell őket győzni.

A következő motivációs ok lehet a szökés lehetősége túsok fedezete mellett. A hazai büntetés-végrehajtásnál a befejezett terrorcselekmények kiváltó oka is ez volt. A tús életének, testi épségének megóvása érdekében az elkövető a szabad elvonulásban bízik, illetve vélelmezi, hogy a hatóság lehetővé teszi az eltávozást az intézetből. Itt lépéshátrányba kerülhetünk, de a személyi állomány megfelelő felkészítésével a helyzetet kezelni tudjuk.

A büntetés-végrehajtási szervezetnél paradox helyzet kialakulása figyelhető meg. Minél inkább erősítjük biztonsági rendszerünk technikai feltételeit, vagyis a klasszikus fogolyszökési lehetőségek kockázatát minimalizáljuk, annál inkább növeljük annak a lehetőségét, hogy a fogvatartottak terrorcselekmény elkövetésével próbáljanak a büntetés-végrehajtási intézetekből kijutni. Ez önmagában nem olyan nagy kockázati tényező, amely megfelelő ellentételezéssel nem csökkenhető. A kérdés azonban az, hogy ez az ellentételezés megtörténik-e vagy nem. Mint írtuk: cikkünket vitaindítónak szánjuk, mert lehet, hogy egyes intézetekben tökéletes technikákat alakítottak ki ezen események megelőzésére, csak azok a gyakorlatban még nem mindegyikünk számára ismertek. A magyar büntetés-végrehajtás történetében eddig három befejezett terrorcselekmény valósult meg, és az elkövetők felkészületlenségének is köszönhetően, a felszámolás során minimális sérülés érte a túsokat. A kérdés azonban a jövőre vonatkozóan az, hogy az elkövetői amatőrségre alapozunk továbbra is, vagy a profi megelőzésre, végső esetben felszámolásra.

A fentiek alapján a következő axiómát fogalmazhatjuk meg. A büntetés-végrehajtási szervezetnél a terrorcselekmények elkövetésével fokozottan számolni kell. Nem szeretnénk pánikot kelteni, de úgy gondoljuk, reálisan fel kell mérni azokat a veszélyforrásokat, amelyekkel nap, mint nap szembe kell néznünk. Azzal szemben tudunk eredményesen fellépni – ha kell harcolni –, amit ismerünk. Ha valaki úgy gondolja, hogy az általa vezetett szervezeti egységnél már semmi tennivaló nincs a terrorcselekmények megelőzésével kapcsolatban, az itt nyugodtan befejezheti a cikk olvasását. Akinek azonban kétségei vannak, vagy volt már álmatlan éjszakája jelen téma kapcsán, az reméljük, velünk marad még egy-két gondolat erejéig.

Hangsúlyok

Biztonsági szakemberekként egy utat tudunk elképzelni nyugodt lelkiismerettel, és ez a professzionális oktatás és képzés. A terrorcselekmények elleni fellépés egyrészt jogszabályi feladatunk (a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi

CVII. törvény 22. § (3) bekezdésének c) pontja, valamint 26. § (1) bekezdésének b) pontja), másrészt erkölcsi is, hiszen kollégáinkat megóvni esküben vállalt kötelességünk.

A fentiekből adódóan három lehetséges feladat adódik, amit leegyszerűsítve így fogalmazhatunk meg:

- a) a terrorcselekmény megelőzése,
- b) a kialakult helyzet kezelése,
- c) a terrorcselekmény felszámolása.

Szakemberek között a vita általában azon folyik, hogy a hangsúlyt hová helyezzük. Több szakértő egybehangzó véleménye szerint a terrorizmus elleni harcot nem az **ex post facto** (a tény megtörténte utáni), hanem az **ex ante** (megelőző) koncepció kell, hogy meghatározza. Azt kell megakadályozni, hogy a terrorcselekmény elkövessék. Általánosítva tehát megállapítható, hogy minden szakterületen az elsődleges cél a megelőzés.

Ha pedig ez így van, akkor számos kérdés felmerül. Nyugodtan mondhatjuk-e, hogy az oktatásban, a továbbképzéseken, törzsfoglalkozásokon, riadógyakorlatokon vagy ezek értékelése során a megelőzés kellő hangsúlyt kap? Oktatjuk a helyes magatartást arra az esetre, ha valakit túszul ejtenek? Oktatjuk a helyes magatartást a potenciális túszoknak, ha a felszámoló egységek megkezdik a felszámolást? Képzünk olyan személyeket, akik a fenti témakörökben oktathatnak? Biztosítunk a szervezet szaktanárainak lehetőséget külföldi utakon ilyen jellegű kérdések tanulmányozására, amely ismereteket a napi oktató munkájukba beépíthetnek? Nagyon jó gyakorlat a törzsfoglalkozásokon, riadógyakorlatokon együttműködési tervek alapján az intézkedő képesség gyakoroltatása, de vajon elegendő-e csak a kialakult helyzet kezelésére helyezni a hangsúlyt? Végül összegzésként: a büntetés-végrehajtási szervezet rendelkezik stratégiai koncepcióval, a terrorcselekményekkel kapcsolatos témakörben? Ha ezen kérdésekre igennel tudunk válaszolni, akkor a válaszokat a szakemberek szélesebb köre előtt ismerté kellene tenni, ha nem, akkor a szükséges konzekvenciákat le kell vonnunk. Véleményünk szerint a helyes megoldás a személyi állomány differenciált felkészítése, hiszen más a tevékenységi köre egy nevelőnek, egy biztonsági tisztnek, egy túsztárgyalónak vagy egy akciócsoport vezetőjének terrorcselekmény megelőzése vagy éppen bekövetkezése esetén.

A terrorcselekmények megelőzésére tehát fokozott figyelmet kell fordítani. Ebből a megállapításból következően a **feladatok megvalósításának főbb területei** a következők lehetnek.

1. A büntetés-végrehajtási szervezet terrorcselekményekkel kapcsolatos hosszú távú stratégiai koncepciójának kidolgozása.

Több országban eltérő gyakorlata van a terrorcselekmények kezelésének. Hollandiában a tárgyalásos módszert helyezik előtérbe, Izraelben csak addig tárgyalnak, amíg az erőszakos felszámolásra fel nem készülnek. Laikusok részéről gyakran felmerül az a kérdés, hogy melyik a jobb megoldás. A válasz az, hogy nincs rosszabb vagy jobb megoldás, a jó kérdés az, hogy mi a cél. A prioritás lehet az el-

rettetés vagy éppen a humanizmus. A végső meghatározásnál nem lehet figyelmen kívül hagyni az adott ország tradícióját, a nemzetközi politikában betöltött szerepét, illetve pillanatnyi veszélyeztetettségét. Továbbá fontos elem, hogy egy szakmai alapon kidolgozott és jóváhagyott koncepció a napi politikától függetlenné teheti az intézkedési láncot, valamint az eredmény bizonyos határok között előre prognosztizálható. A külföldi szakirodalom sem egységes abban a kérdésben, hogy terrorcselekmény esetén a fogvatartottat kiengedjék-e a büntetés-végrehajtási intézetből vagy nem, illetve teljesítsék-e a követelését vagy sem. Úgy gondoljuk köbe vésett szabályok nincsenek, de a jogszabályok által meghatározott keretek között, a túszerítettségének szem előtt tartásával szükséges intézkedni. A feladatunk tehát egy hosszú távú koncepció elkészítése, amely alapján az intézkedésre jogosult a legrövidebb idő alatt a leghatékonyabb döntéseket tudja meghozni.

2. A büntetés-végrehajtásra vonatkozó szabályok maradéktalan betartása és betartatása, valamint hatékony ellenőrzési rendszer kialakítása.

Ez általános tézisnek látszik, de az összes rendkívüli esemény szabálytalanságok sorozatára vezethető vissza. Szillogizmusként tűnik, de ahol rendkívüli esemény történik, ott nagy valószínűséggel az ellenőrzési rendszer nem elég hatékony. Álláspontunk szerint a szabályozás az esetek többségében megfelelő, a végrehajtás azonban túl rugalmas, illetve nem szabálykövető. Bizonyára sokunk előtt ismert a „demonstratív” beléptetés rendszere, amikor az intézetbe a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságáról érkező, ellenőrzést végrehajtó kollégát a szabályoknak megfelelően engedik be, míg a személybejárati biztonsági felügyelő közvetlen előljárói, illetve munkatársai sporttáskával a kézben egy laza „Hello-val” nyernek bebocsátást. Profi végrehajtási intézkedésekkel, de amatőr végrehajtással nem lehet magas szintű büntetés-végrehajtási munkát végezni.

3. A potenciális túszok elméleti és gyakorlati felkészítése a terrorcselekmény esetén követendő helyes magatartási formákra.

Az egyik legfontosabb feladatnak a jelenlegi helyzetben ezt a képzést tartjuk. Amikor a „túszejtés” bekövetkezik, az első perceknek meghatározó jelentősége lehet az esemény végkifejlete szempontjából. Ráadásul az első percekben a túszerítés csak magára számíthat, és nem mindegy, hogy áldozattá válik vagy csak sértett lesz. A nemzetközi tapasztalatok szerint is az első fél órában történik a legtöbb erőszak, illetve a halállal végződő rossz reagálás. Egy jól kiképzett túszerítés nem csak sérülése veszélyét csökkentheti, hanem adott esetben a felszámolást is elősegítheti. A nemzetközi irodalomban több gyakorlati példa is segítséget adhat az eligazodáshoz. A teljesség igénye nélkül – a rendőrség túszerítéssel foglalkozó anyagában szereplő példákkal – vizsgáljunk meg néhány tanulságos esetet.

Sikeres túszerítéssel kapcsolatos magatartási formák

1. A teheráni nagykövetségen túszerítést ejtett amerikai tengerészgyalogosok, amikor a terroristák azonnali kivégzéssel fenyegették őket és rájöttek, hogy ez csak blöff, elkezdtek arról beszélni a fogvatartókkal, hogy hol szeretnének meghalni. A

stockholmi szindróma nélkül élték túl tragikus helyzetüket. Tűszhelyzetben többször találkozhatunk az úgynevezett „stockholmi szindróma” jelenséggel. Aki még nem találkozott ezzel a fogalommal, annak álljon itt tájékoztatóul a következő leírás. A stockholmi szindróma olyan helyzetet jelent, amikor a tűszejtő és a tűsz között a fogvatartás idején pozitív érzelmi töltésű kapcsolat – azonosulás, megértés – alakul ki. 1973 augusztusában a Stockholm Sweriges Kreditbankba egy magányos férfi lépett be felfegyverkezve, hogy bankrablást hajtson végre. A bankrablásból egy 131 órán keresztül tartó tűszhelyzet alakult ki. A tűszok részéről saját viselkedést tapasztaltak, amelyet később kutatni kezdtek. A tűszok a 131 óra alatt egyre aktívabban támogatták az elkövetőt.

2. McClure szerint a Stockholmi Szindróma kialakulhat a terroristában is. Dr. Fly és Sir Geoffrey Jackson 208 napig volt a Tupamoro gerillák foglya. Olyan tiszteletet parancsolóan tudtak viselkedni, hogy rendszeresen váltani kellett az őreiket, mert foglyaik hatása alá kerültek. Fly azt állította, hogy a türelem, humorérzék, együttérzés, önfegyelem és az objektivitásra való törekvés segítette őt.

3. A tűszhelyzetre felkészített személyek könnyebben és talpraesettebben oldják meg a feladataikat. 1981 márciusában a Los Angeles-i repülőtéren a Continental 72-es repülőgépet egy terrorista megpróbálta eltéríteni. Az egyik légikísérő, aki kiszolgálta a bűnözőt, a tűszszedő számára hasznos, de önérzetét nem sértő feladatokat végzett. Tizenegy óra alatt elérte, hogy szabadon engedjék a tűszokat, végül egyedül maradt a gépen tűszként. Egy alkalmas pillanatban azt mondta fogvatartójának, hogy most már neki is mennie kell, és elhagyta a gépet. A terrorista hamarosan megadta magát.

4. Hazai példával élve: a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben végrehajtott terrorcselekmény során az egyik fogvatartott többször is – véletlenül – egy bugylibicskával hámsérüléseket okozott a tűsznek, ami fáj. A tűsz megkérte, ha meg akarja ölni, tegye meg, de ne kínozza tovább. Ezután a fogvatartott kínosan ügyelt arra, hogy bicskája ne érjen a zászlós nyakához.

Kudarcot okozó magatartási formák

1. 1977 őszén a PFSZ elrabolta a Lufthansa 181-es járatát. Schuman, a gép kapitánya rendkívül korrekten viselkedett, amellyel az „elégtelen személyiségű” Akkosll nevű terroristavezetőt irritálta. Akkosll, hogy palástolja kisebbségi érzéseit, kapitánynak szólította magát, Schuman ezt észlelte és a tiszteletet parancsoló viselkedésével konkurenciát teremtett, amelyet Akkosll úgy oldott meg, hogy kivégezte a repülőgép parancsnokát.

2. 1980-ban Irán londoni nagykövetségén tartották fogva Allos Lavasazh-t, aki szókimondó, jellemes, Comeinit támogató ember volt. Fogvatartói kevésbé műveltek, nála rosszabbul vitázó kurdisztáni arabok voltak. Amikor már nem tudtak válaszolni Lavasazhi jól megválogatott érveire, egyszerűen lelőtték. A követség ostromának hatodik napján kidobták az utcára.

3. A TWA 355-ös járatát eltérítették horvát terroristák. Zvonko Busich, a terroristák vezetője megkínzott egy tűsz. A tűsz azzal hívta fel magára a figyelmet,

hogy állandóan siránkozott, hogy fáj a hasa. Mindenkit felidegesített magatartásával, így a többi túsú úgy nyilatkozott, hogy „magának csinálta”.

A fenti példákat végigolvasva egy dolog nyilvánvalóvá válik, általános, minden helyzetben hatásos receptet nem lehet adni. Ami az egyik szituációban az életet jelenti, az a másik esetben a halált okozhatja. Mégis sok-sok esetet elemezve a következő tanácsok adhatók, természetesen figyelembe véve az elkövető személyiségét, politikai hovatartozását, az adott szituációt, a többi túsú helyzetét.

Általában javasolható

1. Tegyük eleget a túszejtők utasításainak.

2. Emberi méltóságát a túsú igyekezzen úgy megőrizni, hogy az ne irritálja az elkövetőket.

3. Tegyük lépéseket arra, hogy tárgyból, eszközből személyé váljunk. Nehezebben okozunk fájdalmat annak, akihez érzelmileg kötődünk. Lehetőleg ne erőszakosan, fecsegve tegyük meg, várjuk meg azt a helyzetet, amikor az elkövető mond valami személyes közleményt magáról, vagy kérdez. Fényképet vehetünk elő a családunkról és beszélhetünk róluk a másik túsúnak, vagy csak nézegetjük.

4. A túsú kérjen könnyen teljesíthető dolgokat az elkövetőktől (pl. szeretnék inni, vagy vécre kell mennem).

5. Elhúzódozó túsúhelyzetben a túsúok egy része az átlagnál sokkal többet aludt. Ez is lehet egy jó védekezés.

A volt túsúok vizsgálata hívja fel a figyelmet, hogy jóval az események után is számolnunk kell poszttraumatikus szorongással, lázalmokkal, fóbiákkal, elképesztő szokások kialakulásával, paranoid reakciók kifejlődésével. Ezért javasolt a túsúok kivizsgálása és a szükséges kezelések véghezvitele.

Nem célszerű magatartások:

A) A dominancia agresszív átvétele.

B) A teljes behódolás.

C) A kapcsolatfelvétel szélsőséges kerülése vagy erőltetése.

D) A makacsság, az elvekből semmi áron nem engedés.

E) A nyílt ellenállásban megnyilvánuló viselkedés, agresszív fellépés.

6. Profi túsúztárgyalók kiképzése, majd rendszeres továbbképzése, az elsajátított technikák gyakoroltatása, alkalmassági vizsgálat elvégzése a kiválasztás során.

A büntetés-végrehajtási szervezet a jelenlegi konstellációban elsősorban a tárgyalásos megoldást szorgalmazza, ebből következően az aktuális képzési rendszer elsősorban a tárgyalók felkészítésére összpontosít. Fontosnak tartjuk, hogy a tárgyalók kiválasztása az alkalmassági szempontok figyelembevételével abból a körből kerüljön ki, akik a nap huszonnégy órájában a fogvatartottakkal foglalkoznak. A tárgyalást terrorcselekmény esetén haladéktalanul meg kell kezdeni, nincs idő arra várni, hogy a kiképzett, de nyolc órában dolgozó kolléga hivatali munkaidőn túl az intézetbe beérkezzen. Továbbá fontos feladat a már kiképzett kolléga folyamatos

gyakoroltatása és tréningezése, hiszen a megszerzett, de nem gyakorolt ismeretek egy idő után megkopnak.

7. Szaktanárok továbbképzése, felkészítése a témakörrel kapcsolatos kérdésekben, következésképpen a megszerzett ismeretek beépítése a tananyagokba.

Hosszú távon gondolkodva a legjobb befektetés a saját szakemberekből álló gárda felkészítése, illetve kiképzése az elméleti és gyakorlati ismeretekre egyaránt. Az erre a legalkalmasabb csoport a büntetés-végrehajtási szervezet szaktanári gárdája. Természetesen az oktatásban differenciáltan kerülne végrehajtásra a felkészítés-kiképzés, hiszen nyilvánvalóan az alapfokú képzésben egész más szintű ismeretekre van szükség, mint a főiskolai oktatásban.

8. Központi büntetés-végrehajtási akciócsoport létrehozása.

A büntetés-végrehajtásra vonatkozó jogszabályok egyértelműen saját hatáskörbe utalják a büntetés-végrehajtást érintő terrorcselekmények felszámolását (a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 22. § (3) bekezdésének c) pontja, valamint 26. § (1) bekezdésének b) pontja). Olyan regionális csoportok létrehozása, amelyek terrorcselekmények felszámolására alkalmasak a jelenlegi pénzügyi és állománytáblai helyzetben nem lehetséges, de egy mobil központi csoport létrehozása – álláspontunk szerint – nem kivitelezhetetlen. A csoport tagjainak kiválasztására és felkészítésére a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 1-1/2/2003. (IK BV. Mell. 2.) OP intézkedése az akciócsoportokra vonatkozó módszertani útmutató kiadásáról, valamint a rendőrséggel kötött együttműködési megállapodások kiváló lehetőséget teremtenek.

9. Az egészséges veszélyérzet kialakítása a személyi állományban

A legtöbb rendkívüli esemény bekövetkezése egy kevés odafigyeléssel, és megfelelő információáramlással megelőzhető. Nézzünk erre egy konkrét példát. Ha a körletfelügyelő időben észreveszi az adott fogvatartott viselkedésében beálló változást (pl. a fogvatartott visszahúzódóvá válik, a személyzet közeledésére a fogvatartottak abbahagyják a beszélgetést, vagy szétrebbennek, a szemkontaktus csökken), ezt jelenti a körlet-főfelügyelőnek és a nevelőnek, akik szintén utána járnak a problémának, és jelentik az intézkedésre jogosultaknak, akkor álláspontunk szerint sok esemény megelőzhető lenne. Ezeknek a jeleknek, jelzéseknek az elsajátítása azonban csak oktatás során valósulhat meg. További fontos cél, hogy az állomány beléssa, a kellő odafigyelés a hatékony biztonság forrása és záloga is egyben.

Helyes gyakorlat a törzsfoglalkozások, riadógyakorlatok végrehajtása esetén feltételezésként terrorcselekményt meghatározni. A megfelelő szituációk gyakorlása stressz helyzetben a hatékony intézkedés alapja, és a különböző szervezetek együttműködésére is jól gyakorolható. A problémát abban látjuk, hogy az intézetek ilyen esetekben az ideális helyzetet szimulálják, hétköznap, hivatali munkaidőben történik az esemény. Erre alapot adhat az a tény, hogy az eddigi három befejezett terrorcselekményből kettőt valóban hivatali munkaidőben hajtottak végre. Ha a gyakorlás során nem az ideális helyzetet szimuláljuk, vélhetőleg realisabb képet kapunk az adott intézet ilyen szituációk esetén tapasztalható hatékonyságáról és rea-

gáló képességéről. Az ilyen jellegű gyakorlatok célja a rutinszerzésen kívül az, hogy megmutassa, hol vannak a gyenge pontjaink, és hol szükséges változtatnunk a kialakult rendszerünkön.

A büntetés-végrehajtás szervezetnél terrorcselekmény elkövetése a fogvatartottak részéről elsősorban abból a célból várható, hogy a büntetés-végrehajtási intézetet elhagyják. A magyar büntetés-végrehajtási intézetekben eddig a befejezettség stádiumába jutó három terrorcselekmény elkövetése is ebből a célból történt. Ez meghatározza felkészülési irányainkat és feladatainkat. Minden egyes terrorcselekményre adott válasz precedens értékű. A kemény, kíméletlen fellépés súlyosabb áldozatot követelhet, de elrettentő hatású lehet a potenciális elkövetői körre. Az engedékeny, követeléseknek teret adó magatartás pedig vérszemet adhat a hasonló cselekmények eltervelőinek. Ugyanakkor felmerülhet a kérdés, hogy az egyes emberélet a fontosabb adott szituációban, vagy a generális prevenció. Adott országok és szervezetek a tradícióiknak, lehetőségeiknek és sokszor pillanatnyi érdeküknek megfelelően próbálják megtalálni a helyes utat. Vannak olyan országok, ahol egyértelművé teszik a szabályokat oly módon, hogy a fogvatartottakkal befogadásuk közlik, hiába ejtenek túszt, az objektumot akkor sem hagyhatják el. Ugyanakkor az új felszerelő kollégával aláíratnak egy nyilatkozatot, amelyben tudomásul veszi, hogy tüsszá válása esetén az elkövetők követelését nem fogja teljesíteni. Eltérő a gyakorlat abban, hogy az elkövetőket kiengedik az objektumból, vagy azt semmilyen körülmények között nem hagyhatják el a túszejtők. A legjobb megoldás az, ha az előre meghatározott stratégia határain belül az adott helyzethez igazítjuk a taktikai eljárásokat.

Elsődleges intézkedések

Az elsődleges intézkedések témakörében több országos parancsnoki intézkedés és tanulmány született. Lehetetlen minden intézet sajátosságaira figyelemmel általános intézkedési sort megfogalmazni. Mégis, a prioritásokat figyelembe véve, tekintettel a hatályban lévő szabályozásra és a nemzetközi irodalomra, terrorcselekmény elkövetése esetén, elsődleges intézkedésként a következő négyes (**TÉRE**) végrehajtását javasoljuk.

Azonnali **TÁRGYALÁSBA** bocsátkozás az elkövetőkkel

A nemzetközi gyakorlat megállapításai alapján a túszejtés első harminc percében történik a túsok halálával járó legtöbb erőszakos cselekmény. Nagyon fontos az elkövető(k) megnyugtatása, a helyzet normalizálása. Lényeges a tárgyaló személynek az elkövető részéről történő elfogadása. Ez azonban a főszabály szerint nem lehet az intézkedésre elsősorban jogosult személy. Azonban, ha a túszejtők részéről csak az intézkedésre elsősorban jogosult személy elfogadott, elképzelhetőnek tartjuk, hogy a tárgyalást ő kezdje meg. Véleményünk szerint elsődleges cél a túsok sértetlenségének megőrzése, és ha ez csak akkor biztosítható, ha az intézkedésre jogosult tárgyal, akkor neki kell a kommunikációt megkezdenie. Továbbá nehezen tudjuk elképzelni, hogy egy adott intézetben csak egy olyan személy van, aki

képes az elsődleges intézkedések megtételére. Másrésztől itt nem lehetséges a klasszikus helyszínen való meggyőződés a rendkívüli esemény valódiságáról, típusáról, súlyosságáról, ez nagyfokú idővesztéssel járna. A tárgyalás során tájékozódni kell az elkövetők céljairól, követeléseikről. A tárgyalás során a következő feladatok végrehajtására célszerű törekedni:

- a helyzet tisztázása, alapinformációk beszerzése (az elkövetők létszáma, nevük, fegyverzetük, a túsز neve, egészségi állapota, a terroristák követelése, az ehhez kapcsolódó határidők)
- a jelentési és a tájékoztatási kötelességek végrehajtásának megszervezése és teljesítése
- a tárgyalás menetére, taktikájára vonatkozó elhatározás kialakítása a rendkívüli eseményt irányító eljáró által meghatározottak alapján
- a tárgyalás anyagi és technikai feltételeinek biztosítása
- ha a túsok élete, testi épsége közvetlen életveszélybe kerül, a tárgyalást úgy célszerű irányítani, hogy a felszámoló csoportot a lehető legoptimálisabb helyzetbe kerüljön

A rendőrség, tűzoltók, mentők **ÉRTESÍTÉSE**

Terrorcselekmény megszakítására, felszámolására jelenleg a rendőrség speciális alakulatának van a legjobban felszerelt és kiképzett egysége, helyszínre érkezésük szempontjából minden másodpercrek jelentősége lehet. A tűzoltásra és az egészségügyi ellátásra vonatkozóan minden intézetnek rendelkeznie kell alapfelszereltséggel, de a speciális felszereltség és szakértelem nem mellőzhető.

RIADÓ elrendelése és a kiértesítés megkezdése

Több intézetben nem áll rendelkezésre hivatali munkaidőn kívül olyan biztonsági erő, amellyel a rendkívüli esemény megszakítását, felszámolását vagy lokalizálását meg lehetne oldani, ezért ilyen helyzetekben elengedhetetlen feltétel ez az intézkedés. Szigorúan biztonsági szakemberekként megközelítve a kérdést az a véleményünk, hogy a biztonsági osztály személyi állományának szolgálatban lévő létszámát úgy szükséges meghatározni, hogy rendkívüli esemény esetén az elsődleges intézkedések megtételére megfelelő erő álljon rendelkezésre.

Felkészülés az **ERŐSZAKOS** felszámolásra

A terrorcselekmények megelőzésével és felszámolásával kapcsolatos feladatok szabályozására kiadott 0144/1990. (IK Bv. Mell. 3.) OP intézkedés módosítására kiadott 1-1/67/2002. (IK Bv. Mell. 10) OP intézkedés 2. pontja alapján feladatunk egyértelmű: „Terrorcselekmény – továbbá robbantással történő fenyegetés – esetén a felszámolást irányító rendőri vezető, illetve rendőri erők megérkezéséig a bv. intézet parancsnoka csak kényszerítő eszközök alkalmazása nélküli intézkedéseket tehet, kivéve a cselekményt abbahagyó elkövető(k) elfogását. Közvetlen életveszély, illetve közveszély elhárítása érdekében azonban – összhangban az Országos Rendőrkapitány és a Bv. Országos Parancsnok 2/2002. (VIII. 23.) BVOP-ORFK együttes intézkedés 5. és 6. pontjában szabályzottakkal – utasítást kell adni a cselekmény erőszakos felszámolására, és kényszerítő eszközöket alkalmazva az

elkövető(ke)t el kell fogni.” Megjegyezzük, hogy a közvetlen életveszély, illetve a közvetlen közveszély fogalmának kritériumai nincsenek pontosan megfogalmazva, ebben a kérdéskörben minél hamarabb precíz állásfoglalás szükségeltetik. Az előzőek alapján szükségesnek tartjuk kiemelni, hogy a „vészhelyzet” kialakulására milyen jelek utalhatnak. Ilyen jel lehet, ha hosszas kísérletezés után nem sikerül személyes kapcsolatot kialakítani a terroristákkal, agresszivitásuk nem csökken, gyötörni, kínozni kezdik a túszoikat. A börtönben is előfordulhat, hogy a túszoikat nyilvánvalóan előre kiválasztották, rossz viszonyban vannak velük, és erre utal a fenyegetések komolysága is. Rossz előjel, ha a kommunikáció során megbizonyosodunk arról, hogy az elkövető „magányos farkas” típusú antiszociális személyiség. A vészhelyzet kialakulására utaló jeleket aktuálisan és komplexitásukban kell értékelni. Több jelenség együttes jelenléte erősíti meg a vészhelyzetet. A vészhelyzetre utaló jeleket célirányosan – és más úton is – ellenőrizni kell.

A többi intézkedés történhet a klasszikus metodika szerint az adott cselekményhez igazodva. Egy rendkívüli esemény felszámolása esetén a megtett intézkedések minősítését két körülmény határozza meg. Egyrésztől döntő jelentőségű az intézkedések eredménye, azaz sikeres volt-e a terrorcselekmény felszámolása vagy nem. Egyértelmű sikerről terrorcselekmény elkövetésénél akkor beszélhetünk, ha egyrészt a túszoik sértetlenül kiszabadultak, illetve a jelentős anyagi javak sértetlenek maradtak. Másrésztől akkor, ha igazolhatóan a jogi és az egyéb szabályozásoknak megfelelő, illetve az európai uniós elvárásnak konform megoldás született.

Úgy gondoljuk egy probléma megoldását az segíti elő, ha beszélünk róla, és valljuk meg, nekünk biztonsági szakembereknek még sok beszélni valónk van, ha az új elvárásoknak és kihívásoknak meg akarunk felelni.